

Handboek

1

ivn

Colofon

Auteurs	: Daan Bleichrodt, Maarten Bruns, Wietske Teunissen (IVN) en Essi Laine (Hoek Hoveniers)
Uitgever en plaats	: IVN, Utrecht 22 mei 2017
Illustrator	: Sterre Bruns
Foto's	: Daan Bleichrodt, Jessica de Lepper, Sunny Verma

Welkom!

Leuk dat je meedoet! Voor je ligt het handboek Tiny Forest. Dit document laat stap voor stap zien hoe je in jouw buurt of tuin een eigen minibos aanlegt.

Waarom eigenlijk?

Door verstedelijking, drukte en digitalisering komen kinderen en volwassenen steeds minder in de natuur. De grote afstand tot groen speelt hierbij een belangrijke rol. Met Tiny Forest brengen we de originele Nederlandse natuur weer terug in de buurt.

Wat is het?

Een Tiny Forest is een dichtbegroeid, inheems bos, ongeveer ter grootte van een tennisbaan. Dit bos is niet alleen een prettige plek voor vlinders, vogels, bijen en kleine zoogdieren, maar ook voor mensen. Kinderen leren in het buitenlokaal over de Nederlandse natuur en buurtbewoners ontmoeten elkaar op een prettige en gezonde plek. Groepjes kinderen zijn een maand lang boswachter van hun eigen bos. We noemen ze Wilde Wachters. In het hoofdstuk samenwerken met de school lees je meer over de Wilde Wachters.

3

IVN

IVN haalde dit concept naar Nederland omdat het naadloos aansluit op haar visie. IVN werkt namelijk aan een (be)leefwereld waar contact tussen mens en natuur vanzelfsprekend is, zodat iedereen gemakkelijk een band opbouwt met de natuur. Het liefst dichtbij: thuis, op school en in de buurt. Dit is goed voor mensen en goed voor de natuur.

Waar komt Tiny Forest vandaan?

Indiër Shubhendu Sharma gaf in 2014 een veelbekeken TED-Talk over het planten van snelgroeiende minibossen in de drukbevolkte steden van India. Na het zien van de TED-Talk wist IVN'er Daan Bleichrodt het zeker: ik wil ook een klein bos in Nederland.

Hij nodigde Sharma uit om naar Nederland te komen voor een bijzonder experiment: het planten van het eerste Europese Tiny Forest. IVN, Sharma, gemeente Zaanstad, schoolkinderen en buurtbewoners plantten dit minibos midden in de stad. En het werkt! De snelle en gezonde groei verraste de hovenier en de stadsecoloog. De eerste versie van het Tiny Forest NL handboek werd al meer dan honderd keer opgevraagd en IVN won al drie prijzen voor dit concept, waaronder de nationale natuurijs van het Groenfonds. Steeds meer buurten planten een eigen Tiny Forest. In de gemeente Delft en Utrecht plantten initiatiefnemers begin 2017 het tweede en derde Tiny Forest en in Groesbeek realiseerde een IVN'er zelfs een Tiny Forest in haar eigen achtertuin.

En daar houdt het niet op. Het concept slaat aan en IVN wil meer buurten helpen om een Tiny Forest te realiseren. Deze handleiding is een handreiking voor initiatiefnemers die zelf aan de slag willen. Samen met jullie maken we de Nederlandse natuur weer springlevend.

Wat zijn onze doelen?

In 2021...

- ...hebben minimaal 100 buurten in Nederland een eigen Tiny Forest.
- ...zijn deze 100 bossen geadopteerd door een school of kinderopvanglocatie. Schoolkinderen zijn in groepjes een maand lang boswachter van dit bos en krijgen natuurles in het buitenlokaal.
- ...kunnen nieuwe initiatiefnemers zelf aan de slag via het handboek en het digitale platform, waar IVN en bestaande initiatiefnemers hen ondersteunen.
- ...is met wetenschappelijk onderzoek en citizen science aangetoond welke bijdrage Tiny Forest levert aan biodiversiteit en klimaatbestendigheid van steden en dorpen.
- ...zijn beleidsmakers (gemeente, provincie) op de hoogte van de impact van Tiny Forest en stimuleren zij de aanleg van meer minibossen.

Leeswijzer handboek

Dit handboek is bedoeld voor initiatiefnemers die zelf een Tiny Forest in hun buurt willen realiseren. Iedereen kan een initiatiefnemer zijn, van enthousiaste buurtbewoner, tot schoolleider, tot gemeenteambtenaar.

Elk Tiny Forest project verloopt natuurlijk verschillend, maar er zijn wel een aantal vaste bouwstenen, die we in dit handboek beschrijven. Let op: de volgorde staat niet vast. Zaandam startte bijvoorbeeld met volledige financiering, maar zonder locatie. Terwijl Utrecht begon met een locatie, zonder dat er nog zicht was op financiering. Soms begin je zelfs alleen met een clubje enthousiastelingen en moet alles nog geregeld worden. Blader door naar de secties die jij nodig hebt.

Tiny Forest NL

De grootse mogelijkheden van kleine bossen

Inhoudsopgave

1. Rollen: een Tiny Forest maak je samen.....	6
2. Locatie	7
3. Financiering Tiny Forest	8
4. Samenwerken met de buurt	9
5. Scholen en Kinderopvang.....	11
6. Communicatie	13
7. Ontwerp.....	16
8. Aanleg.....	19
9. Onderhoud en monitoren groei	27
10. Frequently asked questions	29
BIJLAGE 1: Stakeholderkaart	30
BIJLAGE 2: Voorbeeldaanvraag en drie potentiële financiers.....	31
BIJLAGE 3: Communicatiemiddelen	33
BIJLAGE 4: Voorbeeld persbericht / persuitnodiging	34
BIJLAGE 5: Voorbeeld Bewonersbrief.....	35
BIJLAGE 6: Voorbeeld beplantingskaart	36
BIJLAGE 7: Achtergrond Afforestt en Miyawaki	37
BIJLAGE 8: Partners Tiny Forest.....	38
BIJLAGE 9: Voorbeeld praatplaat	39

1. Rollen: een Tiny Forest maak je samen

Initiatiefnemer

Elk Tiny Forest begint met een enthousiaste initiatiefnemer. Dat kan iedereen zijn: een buurtbewoner, een school of BSO of een bedrijf. Regelmatig komt het idee in eerste instantie van de gemeente. In dat geval kan een gemeentebambtenaar een initiatiefnemer zoeken in de buurt.

Als initiatiefnemer ben je boegbeeld en eigenaar van het project. Je zoekt de mensen bij elkaar die je nodig hebt om het bosje te realiseren, je houdt contact met buurtbewoners en andere partners, je stelt prioriteiten en je houdt het project levend. Je wordt daarbij ondersteund door de boswachter-zonder-bos.

IVN-boswachter-zonder-bos

De initiatiefnemer krijgt hulp van een IVN-projectleider, de boswachter-zonder-bos. De boswachter-zonder-bos helpt de initiatiefnemer met alles wat hij of zij kan tegenkomen in het proces, zoals het organiseren van een startbijeenkomst, het regelen van financiering, locatiekeuze, hovenierkeuze, lesbrieven, media en samenwerking met buurt en school.

Tiny Forest Team

Met een vinger kan je nog geen steentje optillen, luidt het aloude gezegde. Dat klopt ook hier. Elke initiatiefnemer heeft een team nodig om de dingen voor elkaar te krijgen. Een groepje van 3-5 mensen is daarvoor ideaal. Neem niet meer dan 9 mensen in je team, dan wordt het onwerkbaar.

Het team zorgt ervoor dat de nodige activiteiten gedaan worden. Meestal zijn dit vrijwilligers uit de buurt en docenten van de betrokken kinderopvang of school. Er kunnen ook teamleden zijn die namens een betrokken bedrijf of organisatie meedoen.

Stakeholders

Dit zijn de partijen waar je mee te maken hebt tijdens het proces. Elke betrokken partij heeft zijn eigen wensen. Het is goed om deze wensen serieus te nemen en te kijken of je in elk geval aan de belangrijkste wensen kan voldoen. Buurtbewoners van Tiny Forest-Cremertuin in Utrecht wilden graag eetbare soorten in hun bosje, bloemen in de borders en wilden dat het bos uitzicht op een lelijk gebouw zou wegnemen.

Soms heb je goedkeuring nodig van bijvoorbeeld de gemeente, heb je bepaalde expertise nodig of wil je dat mensen uit de buurt leuke activiteiten organiseren in jouw Tiny Forest. Als initiatiefnemer moet je daarom in ieder geval weten wie je stakeholders zijn en wat de belangrijkste wensen zijn waar je rekening mee wilt houden. Een stakeholderkaart helpt hierbij enorm (zie bijlage 1).

2. Locatie

Een van de eerste uitdagingen waar je als initiatiefnemer mee aan de slag gaat is het vinden van een mooie plek. Voor een Tiny Forest heb je een oppervlakte van 200 – 400 m² nodig. Voor het buitenleslokaal reken je 50-100 m². Voor een Tiny Forest met buitenlokaal heb je dus een plek van 250 - 500 m² nodig.

2.1 Startsituatie

Ik heb al een locatie

Soms staat de locatie bij de start al vast. Je hebt zelf een stuk grond in bezit, de gemeente heeft al iets beschikbaar gesteld of je mag de groenstrook naast je bedrijf ombouwen tot een Tiny Forest. Daarmee is een belangrijke eerste stap gezet. Het hebben van een locatie geeft veel houvast voor de andere stappen, zoals het zoeken van de school, het aanvragen van financiering of het maken van een ontwerp.

Ik heb nog geen locatie

Het beste kan je contact zoeken met de gemeente. Binnen de gemeente heb je verschillende opties: de wijkmakelaar, het lokale natuur- en milieueducatiecentrum (NME-centrum), beleidsmedewerker groenbeheer of de stadsecoloog. De contactgegevens vind je via de website van jouw gemeente. In Zaandam, Delft en Utrecht leverde dit een mooie locatie op.

De gemeente heeft vaak stukken grond in bezit die een groene functie hebben en een upgrade kunnen gebruiken, of stukken die nog helemaal geen functie hebben en benut mogen worden voor een mooi initiatief. Lukt het bij de gemeente niet, dan lukt het misschien via een woningcorporatie, NS-vastgoed of andere grondeigenaren.

2.2 Tijdelijk of permanent?

Het is als initiatiefnemer goed om af te spreken hoe lang de grond gebruikt mag worden. Het liefst wil je dat een bos altijd mag blijven staan, maar soms is hier geen zekerheid over te krijgen is, zoals in het geval van de Cremertuin. Probeer dan in ieder geval te achterhalen wat de verwachte tijdsduur is. Een Tiny Forest moet minimaal 10 jaar mogen blijven staan, het is niet geschikt voor tijdelijke natuur. Je hebt dan als het goed is een 'volwassen bos' en daarmee alle stadia doorlopen. Bovendien heb je er lang genoeg gebruik van kunnen maken als buurt om de investering te legitimeren.

2.3 Scholen of kinderopvang in de buurt

Samenwerken met kinderen is een essentieel onderdeel van Tiny Forest. IVN wil graag het contact tussen kinderen en natuur stimuleren, Tiny Forest maakt dit mogelijk. Daarnaast vergroot samenwerken met kinderen de betrokkenheid en het draagvlak in de buurt. In de hoofdstukken 4 en 5 lees je hier meer over.

2.4 Vergunningen en regels

Soms zijn er vergunningen nodig voordat je kan starten. Denk bijvoorbeeld aan de Klic-meldingen in verband met de aanwezigheid van leidingen of aan archeologische kaarten van de gemeente (als je dieper dan 30 cm graaft). Vraag de wijkmakelaar of beleidsmedewerker groen om hulp.

Tips

- De gemeente is vaak een goede startplek
- Check hoe lang je bos mag blijven staan
- Let op of er scholen of kinderopvanglocaties in de buurt zijn

3. Financiering Tiny Forest

Om een Tiny Forest te realiseren heb je mensen en materialen nodig en vaak professionele hulp voor locatie, ontwerp, aanleg en educatie. Dit kost geld. In dit hoofdstuk aandacht voor het vinden van financiering voor jouw bos. Hieronder staat een stappenplan voor het benaderen van een financier, in bijlage 2 vind je een voorbeeldaanvraag. IVN kan helpen met het vinden van financiering.

3.1 Financiers

Provincies, gemeenten en fondsen geven graag geld aan leuke initiatieven. Vooral aan buurtbewoners, burgers en kinderen die zelf een leuke groene, ontmoetingsplek willen creëren. Het Tiny Forest-concept is lekker concreet en sluit goed aan bij een aantal trends in fondsenwervingsland: participatie (zelf doen, samen), groen in de buurt en sociale cohesie.

3.2 Stappenplan benaderen financier

IVN volgt altijd het onderstaande stappenplan bij het aanvragen van financiering.

1. Verdiep je in de website van de financier

Op de website staat wat de financier belangrijk vindt. Misschien is sociale cohesie van belang of juist biodiversiteit. Gebruik de woorden van de financier, taal en woordkeuze is echt belangrijk!

2. Bel even op om kennis te maken

Bel op en stel je even voor. Vertel waarom jouw hart sneller gaat kloppen van een Tiny Forest. Hoe persoonlijker, hoe beter. Vraag of je een kort voorstel op mag sturen. Probeer via een warm contact binnen te komen, via iemand die je goed kent.

3. Stuur je idee op 1 A4 toe en vraag feedback

Waarschijnlijk mag je je idee insturen. Houd het kort en vraag feedback. Om je hierbij te helpen staat in bijlage 2 een korte voorbeeldaanvraag.

4. Dien een aanvraag in

Je kent nu de fondsenverstrekker en hebt een reactie ontvangen. Verwerk de feedback in je aanvraag en dien deze in volgens de voorwaarde van de geldverstrekker.

5. Afwachten en duimen!

Je kan altijd even bellen om te vragen of de aanvraag goed ontvangen is en wanneer ze denken uitsluitsel te kunnen geven. Toch weer even een contactmoment.

Tips

1. Verdiep je goed in de wensen van de financier.
2. Ga op zoek naar warme contacten, zorg dat je via via binnenkomt.
3. Maak je verhaal zo persoonlijk mogelijk, laat zien waarom jij en jouw team zo gepassioneerd zijn over dit project!

4. Samenwerken met de buurt

Een Tiny Forest maak je waarschijnlijk samen met meerdere partijen. De buurt is daarin belangrijk. Zij kijken erop uit, zij maken er gebruik van en de buurtkinderen zijn hoogstwaarschijnlijk de Wilde Wachters.

Het lastige van werken in buurten is de continuïteit. Mensen verhuizen, hebben geen tijd meer of willen andere dingen. Aan de andere kant is het mooie van een buurt dat deze geografisch afgebakend is. Je weet dus voor wie je het doet, en waar je hulp vandaan kan halen. Hieronder een aantal tips om continuïteit te waarborgen.

4.1 Goede start

Je wilt mensen enthousiast maken voor een Tiny Forest. Een goede start is dan het halve werk. Die goede start begint met het zoeken naar buurtgenoten die je enthousiasme delen. Samen kan je dan het verhaal aan de rest van de buurt vertellen.

Daar is geen eenduidige beste manier voor, maar wat wel helpt is je idee visueel te presenteren. Het maken van een praatplaat helpt, in bijlage 8 vind je een voorbeeld praatplaat. Je kan dan direct vragen of mensen vrijwilliger willen worden voor een onderdeel van het traject. Sommigen zullen mee willen helpen planten, terwijl anderen juist een artikel willen schrijven of de Facebookpagina bijhouden. Als je de namen opschrijft op een lijst, heb je direct een mailinglijst om updates en hulpvragen aan te sturen. Een goed gratis programma voor het bijhouden van een mailinglijst is MailChimp.

Hieronder een aantal ideeën om buurtgenoten te betrekken.

- Ja kan buurtbewoners goed bereiken via de lokale media of door te flyeren in de buurt. In bijlage 4 vind je een voorbeeld persbericht. Download de flyer of het persbericht via: www.ivn.nl/tinyforest/downloads
- Schrijf de buurtvereniging aan of hang een poster op in de school in de buurt.
- Vraag de gemeente wie actieve buurtbewoners zijn en of ze je in contact willen brengen.
- Maak een activiteit aan op Facebook en deel dit.
- Zijn er lokale Facebookpagina's voor een buurt of wijk? Of zit er een ander (buurt)initiatief met veel contacten. Maak hier gebruik van en vraag hen je bericht te delen.

Tip: Gebruik de hashtag #tinyforest bij al je berichten op social media.

4.2 Gebruik buurtfestiviteiten of buurtorganen

De meeste buurten hebben wel buurtfeesten of buurtclubs. Hier kun je vaak goed terecht om je verhaal te vertellen en vrijwilligers te organiseren. Soms moet je dit langere tijd volhouden voordat de buurtbewoners echt geloven dat het serieus is. Bovendien kunnen mensen je makkelijker aanspreken met vragen als je ergens zichtbaar met een praatplaat aanwezig bent. Je kunt natuurlijk ook zelf een 'Tiny Forest' werksessie organiseren en in de buurt flyers bezorgen om geïnteresseerden te trekken.

4.3 Kortcyclisch

Hoe langer het project duurt, des te groter is de kans dat mensen afhaken of dat nieuwe ontwikkelingen het project in de wielen gaan rijden. Zodra mensen enthousiast zijn, is het handig om snel te starten. Laat dus liever geen maanden voorbijgaan tussen de verschillende stappen. Het mooie van een Tiny Forest is ook dat het klein is en relatief snel te realiseren. Zodra de locatie vastligt en je financiering hebt, kun je het bosje binnen enkele maanden realiseren.

Tips

1. Maak je verhaal visueel met een praatplaat
2. Benut slimme momenten zoals de buurt-BBQ om buurtbewoners te enthousiasmeren
3. Maak de projectperiode kortcyclisch, het helpt om binnen een paar maanden zichtbaar resultaat te hebben.

5. Scholen en Kinderopvang

Het Tiny Forest is compleet zodra er een buitenleslokaal is en er een school of kinderopvang het bos adopteert. Soms is een school of kinderopvang initiatiefnemer, maar meestal ga je zelf op zoek. Maar hoe krijg je dit voor elkaar?

De makkelijkste manier om in contact te komen met de kinderopvang of scholen is via ouders uit de buurt. Als ouders enthousiast zijn over het idee van een Tiny Forest, willen ze gerust bij de juf of meester te vragen of er interesse is. Je hebt dan een 'warm contact' en kan vervolgens met de school of kinderopvang in gesprek over de manier waarop zij betrokken zijn.

Vooraf scholen krijgen veel samenwerkingsverzoeken en hebben het vaak druk. Soms is het makkelijker contact te maken met een kinderopvangorganisatie. Aan de andere kant vinden leerkrachten het wel leuk als je een leuk voorstel doet, wat hen ontzorgt. *'Ik hoefde er zelf niet veel aan voor te bereiden en de kinderen vinden het heel erg leuk om buiten bezig te zijn'*, aldus Joanneke, leerkracht groep 5 van de Utrechtse Catherijnepoort.

5.1 Wilde Wachters

De kinderen die meehelpen met het planten van het bos en het beheer worden 'Wilde Wachter'. Een Wilde Wachter is boswachter van het Tiny Forest. Kinderen zijn in groepjes om de beurt een maand boswachter. Ze krijgen bijvoorbeeld opdracht mee om onkruid te wieden, water te geven of boompjes recht te zetten. Ze kunnen ook een rondleiding geven aan ouders en buurtbewoners. Door deze manier van werken blijven kinderen actief betrokken en is het ook echt hun bos.

IVN ontwikkelt in 2017 en 2018 materialen om scholen en kinderopvang te ondersteunen. Daaronder valt onder andere meetmateriaal, lesbrieven voor juf of meester en natuurlijk een Wilde Wachter Badge.

Via www.ivn.nl/tinyforest kun je de materialen vinden die af zijn.

5.2 Het IVN-buitenlokaal

Scholen en kinderopvang krijgen er een extra lokaal bij! Een buitenlokaal zorgt ervoor dat kinderen vaker buiten les krijgen. Geen les meer op een smartbord, maar in een smartbos. IVN ontwikkelde een Tiny Forest lespakket voor groep 5 en 6. Met dit lespakket kunnen leerlingen elk seizoen een aantal opdrachten doen in hun eigen bos en werken ze gelijk aan de kerndoelen van natuuronderwijs. Download het lespakket via:

www.ivn.nl/tinyforest/downloads

Tips

1. Benut ouders uit de buurt om scholen en BSO's te benaderen
2. Ontzorg leerkrachten waar het kan
3. Kijk waar de ruimte zit, soms is een kinderopvang eenvoudiger dan een school

6. Communicatie

De komst van een Tiny Forest is een uniek moment voor een buurt, wijk of stad. Laat iedereen daarom horen dat er een Tiny Forest komt. Dat kan op verschillende manieren. Schrijf geen uitgebreid communicatieplan, maar denk goed na over hoe je gemeente, scholen, media en mensen uit de buurt kan informeren en betrekken. IVN maakte een aantal handige hulpmiddelen hiervoor. Hieronder lees je een aantal tips om jouw Tiny Forest zo bekend mogelijk te maken.

6.1 Stap 1: Bepaal je doelgroep

Bij een Tiny Forest heb je te maken met de gemeente, met een school of kinderopvang en met buurtbewoners. Misschien wil jij nog een andere groep mensen informeren. Bedenk welke groepen je gaat informeren. Elke doelgroep vraagt zijn eigen aanpak. Het is fijn om in elk geval de basisprincipes van een Tiny Forest te kennen. Deze principes vind je in onderstaand kader.

6.2 Stap 2: Boodschap: wat vertel ik wie?

Zodra je alle groepen in beeld hebt, ga je bedenken wat je wilt communiceren naar deze groepen. En welke middelen je daarvoor gaat gebruiken. In de volgende paragraaf hebben we de boodschap voor gemeente, scholen en buurtbewoners uitgewerkt.

In bijlage 3 en 4 vind je handige communicatiemiddelen, zoals een voorbeeld persbericht en een brief voor bewoners. Maar ook animatiefilmpjes, documentaire en factsheets.

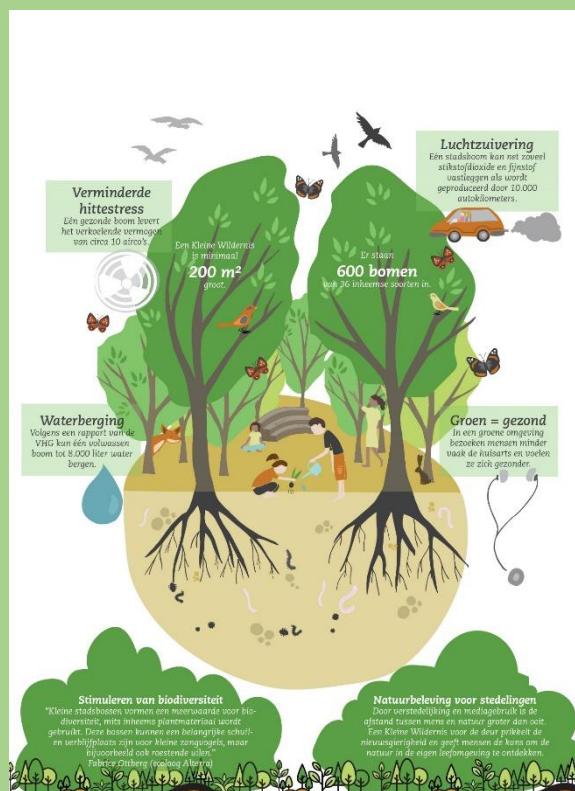
13

Boodschap: Wat is een Tiny Forest?

Een Tiny Forest is een dichtbegroeid, snelgroeidend, inheems bos ter grootte van een tennisbaan. Dit bos is niet alleen een prettige plek voor vlinders, vogels, bijen en kleine zoogdieren, maar ook voor mensen. Het bos brengt de natuur in de stad dichtbij, en geeft jong en oud de kans om de wildernis in eigen wijk te ontdekken. Kinderen leren in het buitenlokaal over de Nederlandse natuur en buurtbewoners ontmoeten elkaar.

Waarom een Tiny Forest?

- Natuurbeleving voor stedelingen
- Samen in de buurt
- Stimuleren biodiversiteit
- Groen is gezond
- Verminderde hittestress
- Luchtzuivering
- Waterberging

De boodschap per doelgroep

Doelgroep	Doel	Boodschap
Gemeente	Je hebt de gemeente nodig voor contacten in de buurt, voor het vastleggen van een locatie of wellicht voor financiering.	Een Tiny Forest is een ontmoetingsplek voor de buurt, het vergroot de sociale cohesie. Een Tiny Forest stimuleert de biodiversiteit en helpt de stad om klimaatbestendiger te worden.
School of kinderopvang	School enthousiast maken om zich te verbinden aan een Tiny Forest.	Geen les op een smartbord, maar les in een smartbos. Een Tiny Forest is een contextrijke leeromgeving, die alle zintuigen prikkelt. Kinderen leren over seizoenen, leren natuur te verzorgen en planten hun eigen bos aan.
Buurt	De buurt informeren en uiteindelijk enthousiast maken om zo enthousiaste vrijwilligers bij het bos te betrekken.	Een Tiny Forest is een bos van en voor de buurt. Je komt niet alleen in contact met de natuur, maar ook met je buurtgenoten. Want een Tiny Forest maak je samen. Je kiest zelf op welke manier je betrokken bent. Misschien wil je lekker ontspannen in het bos, maar misschien vind je het ook leuk om mee te helpen met planten, beheren van het bos of om alle plant- en diersoorten in kaart te brengen.

Tips voor het werven van vrijwilligers

1. Een oproep is vaak pas succesvol als je goed hebt nagedacht over vragen als: Waarom ga ik vrijwilligers werven? Voor welke taken/activiteiten ga ik vrijwilligers werven? Wat moet iemand kunnen voor taak of activiteit? Schrijf je vraag zo concreet mogelijk op. Vrijwilligers willen graag helpen, maar wel graag precies weten wat er van ze gevraagd wordt.
2. Wees duidelijk over wat het oplevert om vrijwilliger te zijn. Mensen worden graag aangesproken op hun kennis, ervaring of leerwensen. Dus niet: "Vrijwilligers Tiny Forest gezocht!", maar "Vind je het leuk om de handen uit de mouwen te steken? Tiny Forest komt naar [plaatsnaam], een snelgroeiend minibos! Er is ruimte om ervaring op te doen in natuurlessen of onderhoud bijvoorbeeld!"
3. Zorg dat informatie goed vindbaar is, en er een duidelijke contactpersoon is voor vragen.

6.3 Stap 3: Middelen ter ondersteuning van je boodschap

We verwerken een beeld 60.000 keer sneller dan tekst. In minder tijd begrijpen én onthouden we meer van de boodschap. Maak daarom ter ondersteuning van je boodschap gebruik van beeldmateriaal. Inmiddels is er al heel wat foto- en filmmateriaal beschikbaar en is er een gestandaardiseerd informatiebord voor bij je Tiny Forest in ontwikkeling.

Inspirerende beelden en filmpjes

IVN maakte een aantal filmpjes om mensen te enthousiasmeren over Tiny Forest. Via het YouTube kanaal van IVN vind je een animatiefilmpjes voor kinderen, een documentaire over Tiny Forest Zaandam en een timelapse video van de aanleg van de Cremertuin. Hieronder vind je een aantal leuke media-items die je kan laten zien om mensen enthousiast te maken.

Aanplant Tiny Forest Zaandam dec 2015

Boompjes meten oktober 2016

Verder kan je de voor en na foto's van Shubhendu Sharma gebruiken, website:

afforestt.com/results.html. Ook van het Tiny Forest in Zaandam hebben we inmiddels foto's die de snelle groei laten zien.

Media-items

- YouTube kanaal IVN, [Tiny Forest](#)
- TED talk Shubhendu Sharma, [maart 2014](#)
- BNR Nieuwsradio, [26 oktober 2015](#)
- Jeugdjournaal, [10 december 2015](#)
- RTV Noord-Holland, [10 december 2015](#)
- Vroege Vogels, [13 december 2015](#)
- Trouw, [18 december 2015](#)

Informatiebord Tiny Forest

Plaats een informatiebord bij je Tiny Forest. Zo zien nieuwsgierige voorbijgangers direct wat een Tiny Forest is. Op dit moment is gestandaardiseerd bord in ontwikkeling, dat op maat gemaakt kan worden voor elk bos in Nederland. Houd www.ivn.nl/tinyforest in de gaten voor updates hierover.

7. Ontwerp

Als het goed is heb je een leuke plek gevonden, financiering gevonden en is je team compleet. Nu is het tijd om na te gaan denken over het ontwerp van je bos. Je gaat alle behoeften proberen te verwerken in een mooi ontwerp.

7.1 Design

Het ontwerp van het bos is sterk afhankelijk van de plek en hoeveel ruimte er is. Voor een Tiny Forest heb je tussen de 200 en 400 vierkante meter nodig en voor een buitenlokaal 50 tot 100 vierkante meter. Voor het bos zelf is een vierkante of ronde vorm het prettigste, op deze manier heb je zo min mogelijk verstoringen aan randen.

Toegankelijkheid

Het bos is dichtbegroeid, maar je wilt wel zorgen dat het bos toegankelijk en beleefbaar is. Kinderen krijgen les en vrijwilligers monitoren het leven in het bos. Kies een vorm die past bij de locatie en zorg voor paden. Paden voorkomen dat er gelopen wordt op de bosbodem, op deze manier kan de beplanting gezond groeien. De vorm kan vierkant, rechthoekig, langwerpig of U-vormig zijn.

Buitenlokaal

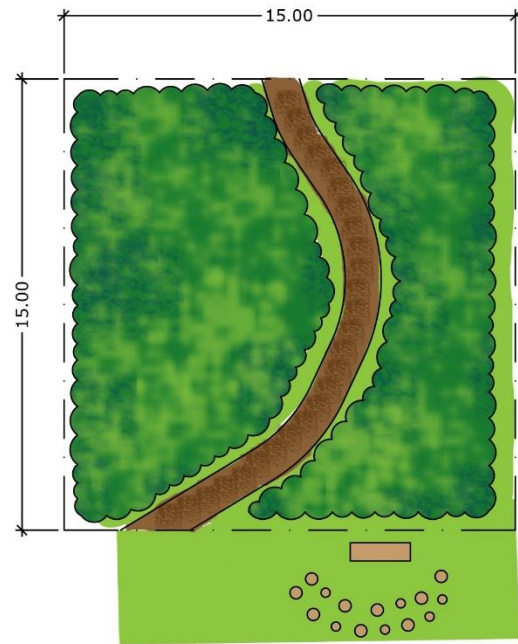
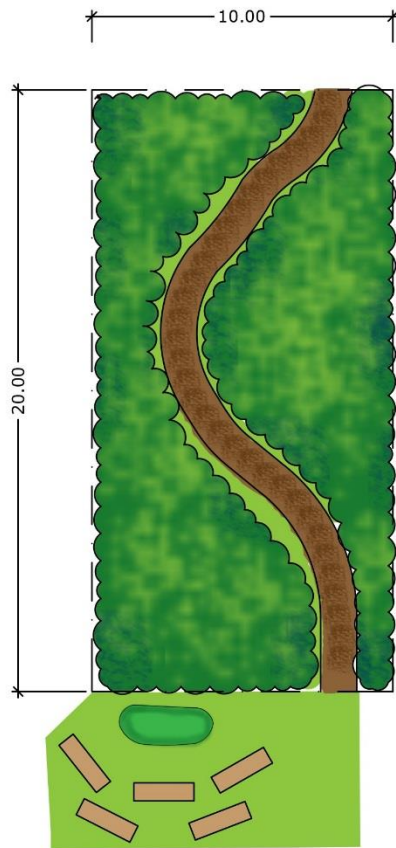
Een buitenlokaal zorgt voor een lesomgeving voor scholen, maar biedt ook een plek voor ontspanning en buurtfeesten. Bedenk ook of je het lokaal in het bos, of juist buiten het bos wilt hebben. Het buitenleslokaal kan heel eenvoudig en natuurlijk worden ingericht. Denk bijvoorbeeld aan zitplekken zoals boomstammen of zwerfkeien. Door te werken met een grondverhoging kan je ook een amfitheater creëren.

16

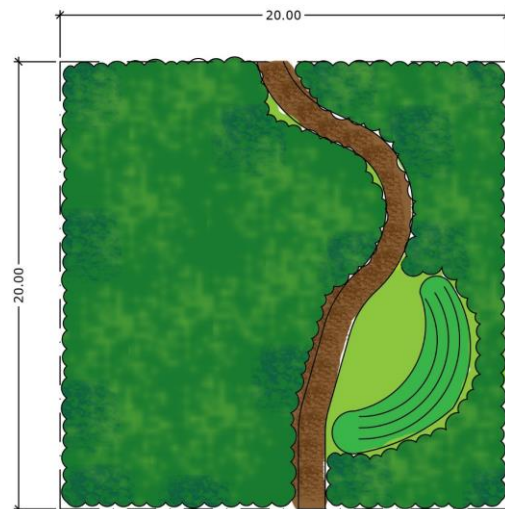
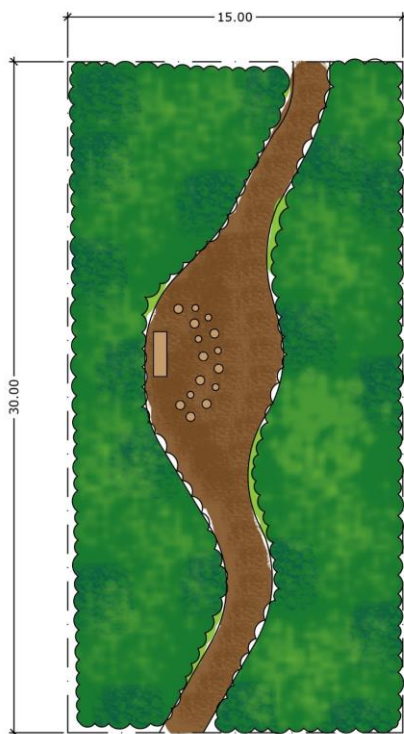
Afbeelding: buitenlokaal Cremertuin midden in het Tiny Forest

17

Figuur 1 Voorbeeldontwerpen Tiny Forest 200m2 met buitenlokaal

Figuur 2 Voorbeeldontwerpen Tiny Forest 400 m2 met buitenlokaal in het bos

Beleef de natuur!

Door een Tiny Forest te combineren met speelnatuur of een buurtmoestuin vergroot je de beleefbaarheid. Het Tiny Forest trekt ook bestuivers aan en dat helpt de moestuiniers weer. Met speelnatuur (bijvoorbeeld een wilgentunnel) maak je het bos leuker voor buurtkinderen en ouders. Onderstaande afbeelding laat zien hoe je een Tiny Forest combineert met een buitenlokaal, buurtmoestuin en speelnatuur.

8. Aanleg

Onze bosbouw-methode: luilekkerland voor bomen

IVN maakt gebruik van de Miyawaki-methode. Meer achtergrondinformatie over deze methode staat in bijlage 7. Het doel van deze methode is een zo natuurlijk mogelijk situatie te creëren voor jonge boompjes. We gaan de ideale bosbodem creëren voor ons Tiny Forest. Maar wat is een ideale bosbodem?

Boswachter en bestseller-auteur Peter Wohlleben omschrijft dit in zijn boek 'Het verborgen leven van bomen' als volgt: *'Want voor de meeste Europese boomsoorten gelden dezelfde welzijnsriteria. Ze houden van een voedselrijke bodem, die kruimelig-los en tot op een paar meter diepte goed belucht is. De aarde moet lekker vochtig zijn, vooral in de zomer. Die mag echter niet te warm worden en 's winters moet het niet te hard vriezen. Er valt een matige hoeveelheid sneeuw en wel zodanig dat die als hij smelt de bodem lekker doordrenkt. Als bomen van een luilekkerland zouden kunnen dromen, dan zou het er zo uitzien.'* (p. 70, Het verborgen leven van bomen)

Door het onderstaande stappenplan te doorlopen creëren we juiste bodem voor een Tiny Forest.

Stappenplan

1. Bodem testen
2. Bodem plantklaar maken
3. Beplantingsplan maken
4. Beplanting bestellen
5. Plantdag!
6. Beheren en monitoren bos

8.1 Bodem testen

De bodemtest bestaat uit een aantal onderdelen. Ten eerste wil je weten op welke bodemsoort je het bos gaat planten, ten tweede ga je uitzoeken wat de grondwatertrap is en ten derde onderzoek je of er voldoende voeding in de bodem zit.

Nederlandse Bodemtypes

Nederland heeft grofweg drie soorten bodem: veengrond, kleigrond en zandgrond. De bodemsoort kan ook worden bepaald op basis van een bodemkaart. Via dinoloket.nl of <http://maps.bodemdata.nl/> krijg je een eerste idee.

Afbeelding: van links naar rechts – klei, veen, zand

Zodra je een schep in de grond zet, kan je al voelen welke soort bodem het is. Kleigrond is zwaar en een kuil graven kost moeite. Zanderige gronden breken makkelijk in kleinere kruimels, denk aan het maken van een zandkasteel op het strand.

Afbeelding: Bodemprofiel in Zwolle: boven/ links naar beneden/rechts – Bovengrond, gemengde grond met zanderige materiaal, kleilaag, veen

Waterhuishouding

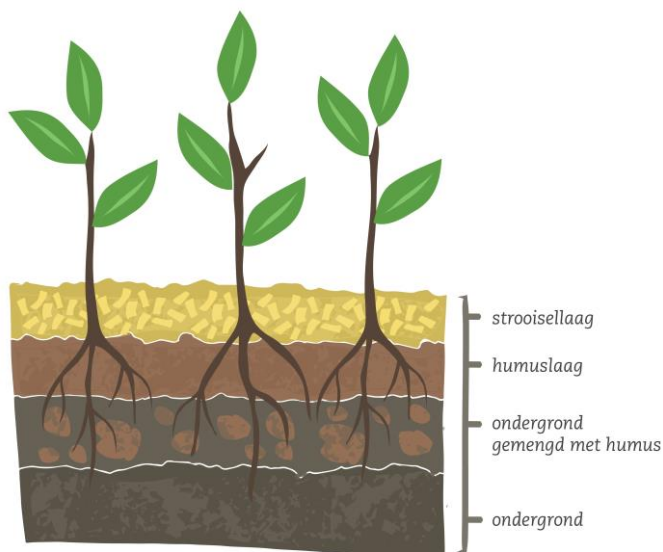
Om te zorgen dat de bodem voldoende water vasthoudt en ook voldoende water doorlaat is het belangrijk om naar de grondwaterstand te kijken. Een grondwatertrap geeft de schommeling van de hoogte van de grondwaterstand aan. Dit heeft gevolgen voor de mate waarin je de bodem geschikt moet maken voor het Tiny Forest. Bij grondwatertrap I-IV hoeven er geen extra maatregelen worden genomen voor de watervasthoudendheid van de grond, omdat de bomen slechts 1,20 meter diep wortelen. Bij grondwatertrap I-II moet er echter worden gezorgd voor het goed draineren van de grond, overtollig water moet weg kunnen lopen. Bij grondwatertrap V-VII moet de bodem worden verbeterd met organische stoffen die watervasthoudende vermogen van de bodem vergroten. Informatie over grondwatertrap in jouw gebied kan je vinden via <http://maps.bodemdata.nl/>.

Voedsel

Daarnaast is het belangrijk om te weten hoeveel voeding er in de bodem zit (stikstof en organische koolstof). Als er bijvoorbeeld veel brandnetels groeien op een veld, dan is het een voedselrijke bodem. Je kan ook een klein beetje bodem op een wit papiertje uitsmeren, hoe donkerder de bodem, hoe voedselrijker deze is.

8.2 Bodem plantklaar maken

In deze paragraaf aandacht voor de opbouw van de bodem en de bodemsupplementen per bodemtype. De bodem is de basis van jouw Tiny Forest. Een bodem is doorgaans opgebouwd uit ondergrond, gemengde ondergrond met humus, een humuslaag en een strooisel laag. Humus is organisch materiaal, ontstaan door gedeeltelijke afbraak van plantaardige en dierlijke resten op de bodem en is goede voeding.

Stappenplan ideale bosbodem

1. De bestaande vegetatie en graszoden worden verwijderd en weggefreest tot 15cm diep.
2. Vervolgens wordt de humuslaag tot 10cm diep afgegraven en naar een depot verplaatst.
3. Daarna wordt de ondergrond tot 80cm diep omgespit. De bodemsupplementen worden tegelijkertijd door de ondergrond gemengd.
4. De verwijderde humuslaag wordt uit de depot gehaald en op de gemengde ondergrond verspreid.
5. Boven de humuslaag wordt een strooisellaag van 10cm aangebracht van gemulcht materiaal. Dat is materiaal dat dient om de grond af te dekken.

Mengen van bodemsupplementen in de grond bij Tiny Forest in Delft

21

Welke bodemsupplementen heb ik nodig?

Onderstaand schema geeft aan welke bodemsupplementen je per bodemtype moet toevoegen en hoeveel per vierkante meter moet worden toegevoegd. Dit zijn algemene richtlijnen, bij twijfel is het altijd goed om contact met een hovenier of groenvoorziener op te nemen.

Bodemsupplementen Tiny Forest

Voor elke bos

- Strooisellaag: afdekstro, 2kg/m²

Zandgrond

- Bodemsupplement toevoegen voor waterhuishouding: compost of turf, ca. 5-10kg/m²
- Mest toevoegen voor voedingsstoffen: stalmest 5-10kg/m²

Kleigrond

- Bodemsupplement toevoegen voor beluchting: stro, ca. 5-10kg/m²
- Mest toevoegen voor voedingsstoffen: stalmest 5kg/m²

Veengrond

- Kalk toevoegen om pH te verhogen vervolgens ph-test, ca. 0,2kg/m²
- Bodemsupplement toevoegen voor beluchting: stro, ca. 5kg/m²
- Bij zeer natte bodems veraarde materiaal of minerale materiaal toevoegen, zoals zand of teelaarde.

8.3 Beplantingsplan maken

In een Tiny Forest staat alleen inheemse boomsoorten, we planten die soorten die zich zonder menselijk ingrijpen over 100 jaar toch al aanwezig zouden zijn. We helpen de natuur dus een handje. Met behulp van de onderstaande informatie stel je je beplantingslijst samen.

Beplanting bepalen

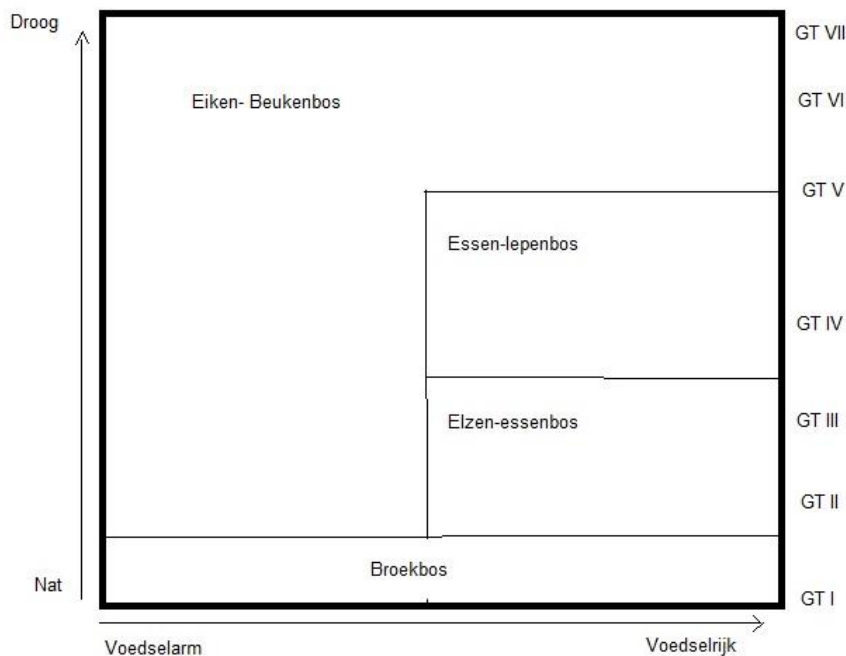
Op basis van bodemonderzoek kan worden bepaald of de grond voedselarm of voedselrijk is, en nat of droog. Vuistregel is dat zandgrond droog en voedselarm is, klei voedselrijk en vochtig tot nat is en veen voedselarm tot gemiddeld voedselrijk en nat is.

Zand	Klei	Veen
• Voedselarm • Meestal droog	• Voedselrijk • Vochtig tot nat	• Voedselarm tot gemiddeld voedselrijk • zuur • Nat

Welke bomen voelen zich thuis in mijn bos?

Met het onderstaande schema stel je vast welke bosgemeenschap hoort op het bodemtype waar je gaat planten.

22

Bomenlijst per bosgemeenschap

Nadat de bosgemeenschap bepaald is, kan er een bomenlijst worden gemaakt op basis van onderstaande tabel. Voor de biodiversiteit is het goed om zo veel mogelijk verschillende soorten te gebruiken. In Zaandam staan 36 soorten en in Utrecht maar liefst 39 verschillende soorten.

De boompjes zijn 80 tot 90 centimeter groot bij aanplant. Het bos is opgebouwd uit vier verschillende lagen: een kruidenlaag, heesterlaag, secundaire bomenlaag en een bomenlaag. Om deze lagen goed te laten ontwikkelen, gebruiken we de volgende verhouding: 45% climax-bomen, 20% pionierbomen, 25% kleine bomen en 10% heesters. Met behulp van de tabel op pagina 23, kan je jouw beplantingslijst samenstellen. Probeer minimaal 35 verschillende soorten te planten.

In de natuur verloopt de overgang van de ene naar de andere bosgemeenschap geleidelijk. Het is mogelijk om de boomsoorten van twee aangrenzende boomgemeenschappen te combineren, om zo tot minimaal 30 soorten te komen. In een Essen-lepenbos kunnen bijvoorbeeld planten toegevoegd worden van Elzen-essenbos.

Tabel bomen per boomgemeenschap

Met de onderstaande tabel stel je een beplantingslijst samen. Per vierkante meter plant je 3,1 bomen.

Bosgemeenschap	Eiken-beukenbos	Essen-iepenbos	Elzen-essenbos	Broekbos
Climax-bomen 45%	Beuk Zomereik Haagbeuk	Gewone es Ruwe iep Zomereik	Gewone es Zomereik Zwarte els	Zwarte els Zachte berk
Pionierbomen 20%	Gewone es Ratelpopulier Ruwe berk Winterlinde Wintereik Zachte berk Zoete kers Zomerlinde	Veldiep Fladderiep Zoete kers Zwarte populier	Zoete kers Zwarte populier Schietwilg Veldiep	Gewone es Schietwilg Kraakwilg
Kleine bomen 25%	Hulst Lijsterbes Meidoorn Veldesdoorn Vogelkers Vuilboom	Lijsterbes Meidoorn Veldesdoorn Vogelkers Wilde appel Wilde peer	Boswilg Gauwe wilg Meidoorn Vogelkers Wilde appel	Boswilg Gauwe wilg Laurierwilg Lijsterbes Vuilboom
Heesters 10%	Aalbes Gelderse roos Hazelaar Kardinaalsmuts Liguster Rode kornoelje Taxus Vlier	Egelantier Gelderse roos Hazelaar Hondsroos Katwilg Liguster Rode kornoelje Sleedoorn Vlier Wegedoorn Zwarte bes	Aalbes Gelderse roos Hazelaar Hondsroos Katwilg Rode kornoelje Vlier Zwarte bes	Amandelwilg Bittere wilg Geoorde wilg Katwilg Vlier Wilde gagel Zwarte bes

8.4 Beplanting bestellen

Om de planten te kunnen bestellen moet er een bestellijst worden opgesteld. In de lijst wordt de Nederlandse naam, de wetenschappelijke naam, de maat en het aantal genoemd. Met heesters wordt vaak hoogte in centimeters genoemd, met bomen de stamomtrek. Je bestelt jonge boompjes van 80 tot 100 centimeter hoog, op kale wortel. Op www.ivn.nl/tinyforest/downloads staat een voorbeeldbestellijst per bodemtype.

Je kan het beste de boompjes bestellen tijdens het plantseizoen: van november tot en met april. Dan kan je beplanting zonder kluit krijgen, dit is goedkoper en slaat vaak beter aan. Van mei tot en met oktober staan boompjes in het blad en zijn dan niet leverbaar zonder kluit. Je kan wel beplanting met kluit bestellen, maar die is een stuk duurder.

Voor beplanting wordt inheems, van Nederland afkomstig plantmateriaal gebruikt. Grote, landelijke leveranciers zijn bijvoorbeeld Ebben, Boot & Co en Van den Berk Boomkwekerijen. Wellicht zijn er ook lokale kwekerijen waar je ook plantmateriaal kan krijgen. Vraag bijvoorbeeld bij het lokale tuincentrum waar je 600 tot 900 boompjes kan bestellen. Levertijd van beplanting is ongeveer twee weken.

Essen-lepenbos is een zeer algemeen bosgemeenschap, maar kan moeilijk worden aangeplant vanwege risico's met lepenziekte en Essentaksterfte. Essen en lepen kunnen daardoor moeilijk verkrijgbaar zijn bij kwekerijen.

8.5 Plantdag!

De plantdag is de feestelijke dag waarop alles samenkomt. De bomen worden geplant, de kinderen doen hun eerste Wilde Wachter activiteiten, de buurt viert mee en belangrijke stakeholders laten hun gezicht zien. En niet te vergeten, het is een mediamoment waar vele lokale en soms zelfs nationale media graag op inspringen.

Wanneer kan je het beste bomen planten?

Praktisch gezien loopt het plantseizoen van eind oktober tot begin april. Je kan ook na april planten, maar dat betekent meer onderhoud en vaker watergeven. IVN adviseert om de Tiny Forest in het plantseizoen te planten, de kans is dan veel groter dat het bos goed aanslaat.

Planten met kinderen

Schoolkinderen planten het bosje, eventueel aangevuld met vrijwilligers, sponsors en andere enthousiastelingen. De hovenier legt de bomen klaar en geeft de groep een goede plantinstructie zodat de boompjes op juiste manier in de grond komen.

'Deze schoolkinderen planten zelfs beter en zorgvuldiger dan sommige professionals', aldus hovenier Ronald van Vrij in Hout. Houd er rekening mee dat je instructeurs nodig hebt die goed kunnen communiceren met kinderen, een saaie zakelijke presentatie werkt niet bij groep 5. Houdt ook in de gaten dat de sessie met de kinderen niet te lang duurt. Na een 1-2 uur is het gedaan met de aandacht van de kids. Na het planten met de kinderen heb je nog wel een paar uur nodig om het bos echt helemaal af te ronden. In bijlage 6 vind je de een voorbeeldbeplantingskaart voor 25 vierkante meter.

Stakeholders in het zonnetje

De plantdag is ook een goed moment om belangrijke stakeholders uit te nodigen. Soms is dit een wethouder die de grond beschikbaar heeft gesteld, of een lokale ondernemer die een deel van de kosten heeft gesponsord. Zet ze tijdens deze dag in het zonnetje en vraag of ze het leuk vinden om ook een paar bomen te planten.

Media

De plantdag en opening van de Tiny Forest is een mediageniek moment. Bomen planten met kinderen en de buurt vinden media interessant. Probeer in ieder geval de lokale krant of televisie te benaderen. Door jouw verhaal te vertellen, kunnen ook elders weer mensen geïnspireerd raken. Zorg ook voor een persbericht (voorbeeldpersbericht vind je in de bijlage) en een perslijst. Let op dat het niet alleen een mediacircus wordt. Het samen planten van het bos met de kinderen moet voorop blijven staan.

Help elkaar

Het is best wat organisatie, zo'n plantdag. Doe het dus ook echt samen met je team en schakel waar nodig hulptroepen in, zoals het lokale NME-centrum, buurtbewoners of IVN-vrijwilligers. Zij hebben bijvoorbeeld vaak extra schepjes liggen die geschikt zijn voor kinderen, of kunnen extra kinderbegeleiders beschikbaar stellen.

Tips

1. Maak er een feestdag van voor de kinderen en vrijwilligers
2. Het is best wat organisatie, schakel dus hulptroepen in
3. Zet belangrijke stakeholders in het zonnetje en benut de media

9. Onderhoud en monitoren groei

Na het planten breekt een belangrijke periode aan. Het bos moet twee jaar lang worden onderhouden en beheerd, tot het zelfvoorzienend is. Het devies bij Tiny Forest is: zo weinig mogelijk doen om het bos goed te laten ontwikkelen. Toch is er wel beheer nodig. Onderstaand schema laat de maandelijkse, tweemaandelijks en jaarlijkse taken zien.

9.1 Beheerwerkzaamheden

Eens per maand	Eens per 2 maanden	1 keer per jaar
• Monitoren van groei (stamdikte en hoogte boompjes meten)	• Grote onkruiden wieden rondom jonge aanplant • Zwerfvuil opruimen	• Hinderlijke takken snoeien • Takkenril aanleggen • Blad ruimen van het pad

In het begin is het belangrijk om te zorgen dat de kruidachtigen niet de jonge heesters en bomen overwoekeren. Daarvoor is het goed om in de groeiseizoenen van april tot oktober minimaal elke 8 weken de grote onkruiden te wieden (bijvoorbeeld braam en brandnetels). Tegelijkertijd kan er ook zwerfvuil opgeruimd worden. Het onkruid dat gewied wordt, kan gewoon in het bos blijven liggen op de mulchlaag (stro), zo gaan de voedingsstoffen weer terug naar de grond.

Als je een pad in het bos hebt, wil je dat dit toegankelijk blijft. Je kan hinderlijke takken snoeien en deze verwerken in een takkenril. Deze takkenril geeft veel kleine dieren een prettige, beschutte plek. Bladeren die op het pad liggen, kan je opvegen en weer aanbrengen op de mulch-laag.

Tips

1. Sommige beheertaken kan je ook met leerlingen doen. Stel een lesbrief op en stuur kinderen een paar uur naar buiten om wat leuke opdrachten te doen. Daarna keren ze weer fris terug in de klas en blijf je bos mooi.
2. Stel een beheerkalender op en verdeel de taken tussen school, vrijwilligers, gemeente en buurtbewoners.
3. Maak gebruik van de landelijke Natuurwerkdag de eerste week van november of NLdoet in maart om samen met de buurt grote onderhoudswerkzaamheden te verrichten.

9.2 Monitoren bos

In Zaandam is een ploeg van 12 vrijwilligers die het bos monitoren, dit doen ze samen met een ecooloog van Wageningen Universiteit. Ze brengen de biodiversiteit van het bos in kaart. De methode van monitoren is in het voorjaar van 2018 beschikbaar en kan gebruikt worden op andere locaties. In het lespakket staan een aantal leuke meetopdrachten voor leerlingen om het bos te monitoren. Als kinderen dit vier keer per jaar doen, kunnen ze een grafiek bijhouden van de groei van verschillende soorten bomen. Het project kan bijvoorbeeld na één, twee of drie jaar door de leerlingen worden gepresenteerd aan de gemeenteraad en bewoners.

10. Frequently asked questions

Werkt deze methode wel in Nederland? Staan die bomen niet veel te dicht op elkaar?

We gebruiken de bosbouw-methode van Dr. Akira Miyawaki en Shubhendu Sharma. Zij legden wereldwijd al meer dan 1.800 bossen aan op deze manier en 96,7% daarvan ontwikkelde zich binnen tien jaar tot een veerkrachtig ecosysteem. De methode is in Nederland niet eerder toegepast en we weten dus nog niet zeker of het ook hier werkt, het is een experiment. In december 2015 is het eerste Tiny Forest van Nederland geplant. Groenbeheer Zaandam, de stadsecoloog van Zaandam en medewerkers van Hoek Hoveniers zijn verrast door de snelle groei (zowel qua boomdikte, als boomlengte). Wageningen University, onder leiding van ecooloog Fabrice Ottburg, monitort van januari 2017 tot januari 2018 de biodiversiteit. Begin 2018 weten we dus wat het effect van deze bosbouwmethode is op het stimuleren van de biodiversiteit. Om met 100% zekerheid te zeggen of de methode ook in Nederland werkt moeten we nog minimaal tien bossen op deze manier aanleggen en deze ook goed volgen met wetenschappelijk onderzoek.

Kan ik ook meedoen?

Dat kan zeker. Je kan initiatiefnemer worden en zelf een bos gaan aanleggen, maar misschien vind je het leuk om aan te sluiten bij een bestaand bos. Je kan buitenlessen geven, helpen met het monitoren van de biodiversiteit, bomen aanplanten of misschien heb je een heel ander talent dat van past komt. Als het je leuk lijkt om te helpen, laat het ons dan even weten. Geef dan ook aan wat je graag zou willen doen!

29

Je kan je in elk geval inschrijven voor de nieuwsbrief, zodat je op de hoogte blijft van de ontwikkelingen. Dat kan via www.eepurl.com/bDMOnX.

Wat kost een Tiny Forest?

Shubhendu Sharma laat in zijn TED talk weten dat een Tiny Forest zo duur is als een iPhone. Dat lijkt in Nederland helaas niet te kloppen. Reken erop dat een Tiny Forest van 200 á 300 vierkante meter ongeveer € 18.000 kost. Dit is inclusief hek, bomen, grondbewerking, buitenlessen, betrekken school, kinderen, buurt en een beheerplan met de buurt. Het kan goedkoper, als je mensen vindt die hierbij willen helpen. In bijlage 2 van handboek Tiny Forest 2.0 vind je een voorbeeldbegroting.

Is dat buitenleslokaal verplicht?

Het doel van een Tiny Forest is om de kloof tussen mensen en natuur te dichten. Een buitenleslokaal is essentieel om dit doel te behalen. Een buitenlokaal is gelijk een ontmoetingsplek voor de buurt. Op deze manier kan je samen leren en ontspannen in een leuke omgeving. Je kan natuurlijk een bos volgens de Miyawaki-methode aanleggen, dat vinden we hartstikke leuk. Maar als het geen buitenlokaal heeft en er geen kinderen betrokken zijn, dan is het wat ons betreft geen Tiny Forest.

Een dichtbegroeid bos klinkt wat onveilig, hoe zorg je dat er geen rottigheid komt?

Een Tiny Forest is een dichtbegroeid bos, je kan er dus niet makkelijk in. We planten het bos samen met de buurt en samen met kinderen, dit vergroot de sociale controle. Je ziet toch vaak dat dingen die buurtkinderen hebben gemaakt, met rust gelaten worden. Mocht er onverhoopt toch rottigheid ontstaan of wordt het Tiny Forest een hangplek, maak dan afspraken met de wijkagent of probeer jongeren juist te betrekken bij het bos.

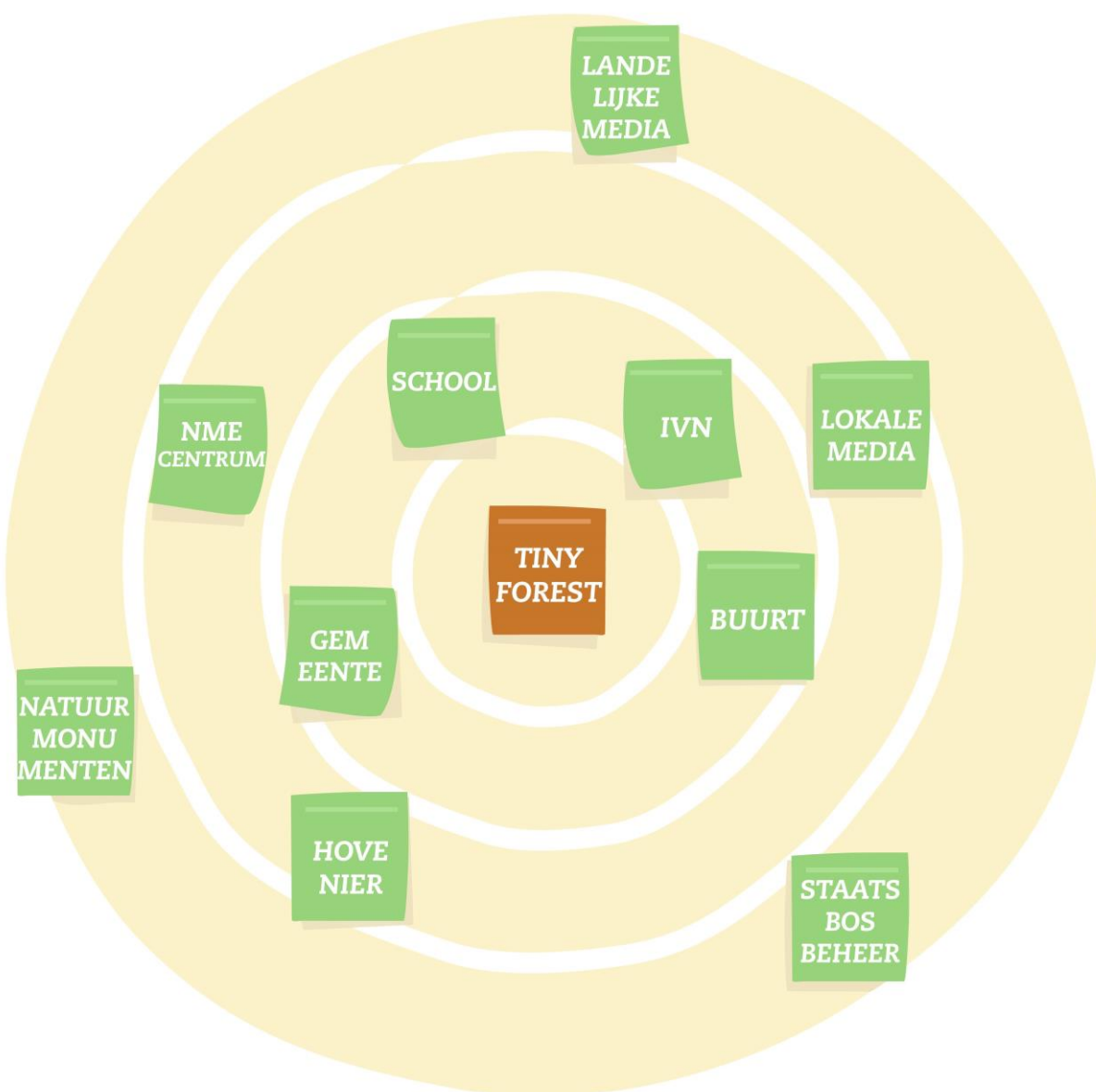

BIJLAGE 1: Stakeholderkaart

De stakeholderkaart (Scrum in actie, 2015) helpt je om snel alle betrokkenen in beeld te krijgen. Je zet je eigen Tiny Forest in het midden en schrijft dan, meestal samen met een paar anderen, alle betrokken partijen op. Degenen in de eerste cirkel zijn het belangrijkste voor je succes, degenen in de tweede cirkel iets minder belangrijk en de partijen in de derde cirkel zijn het minst belangrijk. Je besluit samen waar een partij komt te staan. Tijdens het proces kunnen partijen ook naar binnen of buiten schuiven.

STAKEHOLDER KAART

BIJLAGE 2: Voorbeeldaanvraag en drie potentiële financiers

Aanvraag Tiny Forest <naam stad, buurt>

Dit is een aanvraag voor een Tiny Forest <naam stad, buurt>. Dit minibos stimuleert biodiversiteit, draagt bij aan het klimaatbestendig maken van Nederland en zorgt voor een leuke, groene ontmoetingsplek in de buurt.

Wat is een Tiny Forest?

Een Tiny Forest is een dichtbegroeid, inheems bos ter grootte van een tennisbaan. Dit minibos is niet alleen een prettige plek voor vlinders, vogels, bijen en kleine zoogdieren, maar ook voor mensen. Kinderen leren in het buitenlokaal over de Nederlandse natuur en buurtbewoners ontmoeten elkaar op een prettige en gezonde plek.

Onze Bosbouw-methode

We maken gebruik van de Miyawaki-methode. Dr. Miyawaki ontwikkelde in de jaren '70 een methode om natuurlijke, inheemse bossen te herstellen. Miyawaki legde ruim 1.700 bossen aan, waarvan 96,7% zich binnen tien jaar tot een veerkrachtig ecosysteem ontwikkelde.

Onze aanpak

Onderstaande stappen zijn nodig om Tiny Forest <naam buurt of stad> te realiseren.

Stap 1: Werven initiatiefnemer, samenstellen lokaal projectteam

Stap 2: Selecteren locatie

Stap 3: Betrekken en informeren buurtbewoners, school en/of kinderopvang

Stap 4: Planten bos met buurtbewoners en kinderen

Stap 5: Bosbeheer met gemeente en kinderboswachters

Stap 6: Educatie, gebruik en beleving

Communicatie

We rusten het lokale projectteam en kinderen uit met de juiste communicatiemiddelen om lokale media, gemeente en de buurt te informeren. De aanplant en buitenlessen met kinderen zijn mediagenieke moment. We vermelden de naam van de financier op het informatiebord en in persberichten.

Stap	Onderdeel	Personeel	Materiaal	Inhuur	Subtotaal
1	Projectteam vormen	€ 1.000	€	€	€1.000
2	Locatie vastleggen	€ 1.500	€	€	€1.500
3	Betrekken buurt en school	€ 1.500	€	€	€1.500
4	Planten bos	€ 1.000	€ 3.000	€ 4.000	€ 8.000
5	Bosbeheer en buitenles	€ 1.000	€ 500	€ 500	€ 2.000
6	Educatie, gebruik en beleving	€ 1.000	€ 2.500	€ 500	
	Totaal	€ 7.000	€ 6.500	€ 4.500	€ 18.000

Tabel: voorbeeldbegroting Tiny Forest (200 – 300 m²)

Drie potentiële financiers

Gemeenten, provincies en het Prins Bernhard Cultuurfonds zijn drie mogelijke financiers, die in het hele land actief zijn. De onderstaande tabel laat zien wat argumenten zijn voor deze drie partijen om een Tiny Forest lokaal te steunen. Alle financiers vinden het fijn als er meer partijen mee betalen, dus huiver niet om meerdere financiers aan te schrijven. Er zijn lokaal vast veel meer fondsen en geldschietters te vinden: deel je idee met iedereen en vraag of zij nog weten waar je financiering kan vinden.

#	Financier	Waarom doen ze mee	Contact via
1	Provincie	Betrekken van inwoners provincie bij de natuur is speerpunt in provinciaal natuurbeleid.	Zoek contact met medewerker natuurbeleid
2	Gemeente	Gemeenten helpen graag initiatieven van bewoners verder. Gemeenten willen steden/dorpen klimaatbestendig maken. Meer groen zorgt voor waterberging, luchtzuivering, minder hittestress. Gemeenten stimuleren graag initiatieven van inwoners zelf. Hoe meer lokale partijen betrokken zijn, hoe meer kans.	Zoek contact met wijkmakelaar of beleidsmedewerker groenbeheer, spelen of natuur- en milieueducatie. Dit vind je vaak gemakkelijk op de site.
3	Prins Bernhard Cultuurfonds	Prins Bernhard Cultuurfonds steun graag projecten die mensen, jong en oud, leren over natuurbescherming. Elke provincie heeft een afdeling die projecten steunt voor educatie en natuurbescherming.	Via website.

Algemene kosten van aanleg

Een Tiny Forest aanleggen kost €18.000. Voor de fysieke aanleg kan je rekening houden met een bedrag van € 30 -35 per vierkante meter, dit is inclusief houtsnipperpad, bodemsupplementen, grondverzet, hekwerk, plantmateriaal en aanleg.

BIJLAGE 3: Communicatiemiddelen

IVN ontwikkelde al een aantal leuke communicatiemiddelen om jouw Tiny Forest mee te promoten. Hieronder een overzicht, middelen zijn te downloaden via www.ivn.nl/tinyforest/downloads.

Promotiematerialen

- Voorbeeld Persbericht
- Standaard Flyer
- Factsheet Tiny Forest
- Voorbeeld Bewonersbrief
- Afbeelding 'de effecten van een Tiny Forest'

Ondersteunende middelen:

- Lespakket
- Logopakket

Tips voor een goed persbericht

- Een persbericht kent een logische structuur. Belangrijk hierbij is dat de redactie het persbericht snel kan overnemen of kan inkorten, maar niet hoeft te herschrijven. Je schrijft het bericht dus vanuit het perspectief van een anonieme verteller, het bericht moet logisch zijn als een krant het één op één overneemt. Dat betekent dus ook dat je vrij feitelijk moet blijven
- De eerste alinea van het bericht moet alle relevante informatie bevatten, de 5 W's: Wie, Wat, Waar, Wanneer en Waarom.
- Probeer bij elk bericht een relevante foto mee te sturen. Dat maakt de kans op plaatsing groter. Stuur geen foto mee van 8 MB, verklein de foto tot ca. 2MB, dat kan bijvoorbeeld via www.fotoverkleinen.nl. Hou de versie in hoge resolutie wel achter de hand en stuur alleen foto's mee waarvan je zeker weet dat je ze mag gebruiken!

BIJLAGE 4: Voorbeeld persbericht / persuitnodiging

Start aanplant Tiny Forest in [naam buurt / wijk]

[Datum]

Op [datum] start de aanplant van een Tiny Forest in de [naam buurt / wijk] in [stad]. Leerlingen van [naam school] steken hun handen uit de mouwen, samen met [Overige partners en vrijwilligers]. Het bos brengt de natuur in de stad dichtbij, en geeft jong en oud de kans om de wildernis in hun eigen wijk te ontdekken. [Naam + functie] geeft het startsein, door het eerste boompje te planten.

Een Tiny Forest is een dichtbegroeid minibos, van de buurt. Het bos brengt de natuur in de stad dichtbij, en geeft jong en oud de kans om de wildernis in hun eigen wijk te ontdekken. Zo komen mensen niet alleen in contact met de natuur, maar ook met buurtgenoten. Want een kleine wildernis maak je samen.

Een Tiny Forest heeft de grootte van een tennisbaan en wordt aangelegd volgens de 100% organische Tiny-Forest methode van Shubhendu Sharma en Akira Miyawaki. De bossen die volgens deze methode worden aangelegd zijn na 10 jaar dichter begroeid en soortenrijker dan traditionele bosplantsoenen. IVN wil met het project onderzoeken of deze methode van bosbouw ook in Nederland werkt en hoe het aanleggen bijdraagt aan betrokkenheid bij de natuur.

[naam partners] hebben de aanleg van het bos mogelijk gemaakt.

34

Noot voor de redactie/ niet voor publicatie

Hierbij nodigen wij u van harte uit aanwezig te zijn bij de start van de aanplant van een Tiny Forest in [buurt / wijk en stad]. Als u bij de start aanwezig wilt zijn, bent u om [tijd] uur welkom op [adres]. Het officiële moment begint om [tijd] uur.

Meer informatie

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met [naam, e-mail, telefoonnummer].

BIJLAGE 5: Voorbeeld Bewonersbrief

Beste omwonende van [Naam buurt / wijk / park],

Afgelopen najaar sloegen IVN, [naam andere partners] de handen ineen: de [naam buurt / wijk] krijgt een eigen 'Tiny Forest'! In een Tiny Forest kunt u samen met buurtbewoners de Nederlandse natuur ontdekken. Het is geen aangeharkt plantsoen, maar wilde en springlevende natuur. En dat is belangrijk, zeker in de stad. Zo krijgen dieren ook in de stad een plek om te eten, schuilen en wonen. Met het Tiny Forest brengen we samen de natuur in de stad dichtbij, en ontdekken jong en oud de wildernis in hun eigen wijk.

Minibos ter grootte van een tennisveld

Het bos is niet voor niets een *Tiny Forest*: het totale oppervlakte is zo'n 200 m², ongeveer even groot als een tennisveld. Op de afbeelding ziet u waar de jonge boompjes precies worden geplant. Het project is een experiment: door de speciale manier van aanplanten hopen we dat het minibos sneller groeit en dat de soortenrijkdom (biodiversiteit) toeneemt.

Komt u kijken?

In de week van [datum] gaan we met elkaar aan de slag. Vindt u het leuk om de handen uit de mouwen te steken, of even een kijkje te nemen? U bent van harte welkom! Op [datum + tijd] bewerken we de grond. Op [datum + tijd] worden de boompjes geplant, samen met [school + klas]. Na het planten geven we de nog kleine boompjes de rust om snel te groeien. Daarom staat de eerste twee jaar een klein hek om het minibos. Na twee jaar, als de boompjes hoog genoeg zijn, verdwijnt het hek en kan iedereen de wildernis beleven.

Meer weten?

Wilt u meehelpen, of meer weten over het project? Neem dan contact op met [naam, e-mail, telefoonnummer].

Voor meer informatie: www.ivn.nl/tinyforest of neem een kijkje op [eigen Facebookpagina / website]

Met vriendelijke groet namens het projectteam

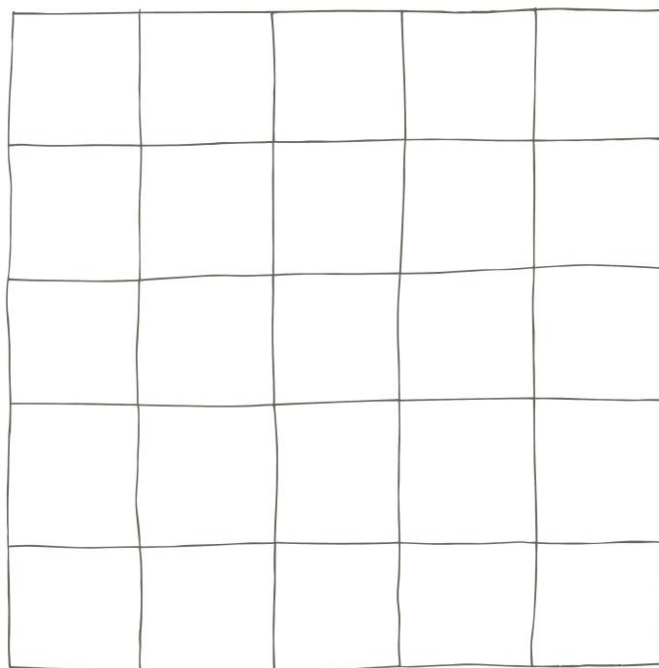
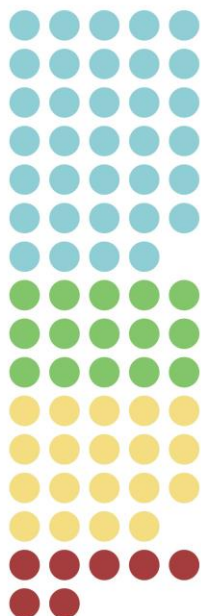
BIJLAGE 6: Voorbeeld beplantingskaart

36

Beplantingsplan voor 25 m² Tiny forest

- Climax-bomen 45% - 34 stuks
- Kleine bomen 25% - 19 stuks
- Pionierbomen 20% - 15 stuks
- Heesters 10% - 7 stuks

BIJLAGE 7: Achtergrond Afforestt en Miyawaki

Shubhendu Sharma en Afforestt

Shubhendu Sharma is ingenieur en CEO van Afforestt. Afforestt ontwikkelt met zijn gespecialiseerde bosbouwmethode onderhoudsvrije, wilde en zeer biodiverse bossen. Sharma werkte bij Toyota in India toen het bedrijf bezoek kreeg van Akira Miyawaki, een bekende Japanse onderzoeker, die gespecialiseerd is in bosbouw. Miyawaki plantte een bos op het fabrieksterrein, met de Miyawaki-methode. Deze methode maakt het mogelijk om bossen tien keer sneller te laten groeien, dan traditioneel aangeplante bossen. Sharma was hier zo door gefascineerd dat hij als vrijwilliger bij Miyawaki aan de slag ging. Zo maakte hij zijn eerste succesvolle bos in zijn eigen achtertuin. Van daaruit startte hij zijn eigen bosbouworganisatie Afforestt, die de natuurlijke vegetatie van de aarde probeert te herstellen met gebruik van de Miyawaki-bosbouwmethode. Afforestt promoot Tiny Forests, op terreinen zo groot (of klein) als zes parkeerplaatsen. Afforestt ontwikkelde bossen bij woonhuizen, scholen en fabrieken. Hij zag verbetering in luchtkwaliteit en een toename van biodiversiteit.

Cijfers

- Afforestt legde de afgelopen jaren 70 bossen in 22 steden aan.
- In die bossen plantte Afforestt samen met anderen 135.230 inheemse bomen.
- Behalve in Nederland staan deze bossen in India, Pakistan en de Verenigde Staten.

37

Voorbeelden en beeldmateriaal

Sharma heeft van al zijn bossen voor- en na-foto's gemaakt. Deze voorbeelden kun je gebruiken om andere te enthousiasmeren over deze aanpak. Website: afforestt.com/results.html.

Miyawaki en Potential natural vegetation

Al sinds de jaren '70 pleit de Japanse botanicus en plantencoloog Akira Miyawaki voor de waarde van natuurlijke bossen, en de noodzaak om ze te herstellen. Hij is wereldwijd actief als specialist op het herstel van natuurlijke vegetatie op aangetast land. Miyawaki deed veel onderzoek naar bossen in Japan. Daar ontdekte hij dat veel bossen vandaag de dag vooral bestaan uit uitheemse soorten. Dat maakt ze minder veerkrachtig, en minder geschikt om klimaatverandering aan te pakken. Vaak ligt daar een menselijke oorzaak aan ten grondslag, houtkap bijvoorbeeld. Vanuit die gedachte ontwikkelde Miyawaki een nieuwe bosbouwmethode. Deze methode is grotendeels gebaseerd op het Potential natural vegetation-concept, dat in de jaren '50 door Reinhold Tüxen is ontwikkeld. Miyawaki's bosbouwmethode toont aan dat bossen die in samenstelling en structuur dichter bij de oorspronkelijke vegetatie zitten, een sterke ecologische veerkracht vertonen.

Door het herstellen van inheemse bossen kunnen we ons beter beschermen tegen natuurrampen en negatieve effecten van klimaatverandering. Wereldwijd zijn inmiddels al meer dan 1700 bossen volgens de Miyawaki-bosbouwmethode geplant. Samen met bedrijven en burgers heeft hij al 406 miljoen inheemse bomen geplant. Vreemd genoeg is – ondanks de meer 1000 succesvolle en soms spectaculaire ervaringen – zijn methode in Westerse gebieden nog nagenoeg niet toegepast.

BIJLAGE 8: Partners Tiny Forest

Met een gedreven team professionals realiseren en onderhoud Hoek Hoveniers vanuit passie, expertise en ervaring bijzondere projecten. Boomverzorging, landschapsontwikkeling, openbaar groen, sport & recreatie, groen in de werk- en zorgomgeving en particuliere tuinaanleg zijn onderdeel van ons uitgebreide dienstenpakket.

Innovatie, social return en maatschappelijke betrokkenheid zijn kernwaarden in de dagelijkse bedrijfsvoering. Op die wijze draagt Hoek Hoveniers vol overtuiging bij aan een duurzame en vitale leefomgeving. Vanuit deze kernwaarden werken we enthousiast mee aan het realiseren van Tiny Forest-projecten.

Meer informatie: www.hoekhoveniers.nl

Bureau Niche

<http://www.bureauniche.nl/>

Zoek je nog een partner voor aanleg van Tiny Forest in de omgeving? Hoek Hoveniers kan jullie verwijzen naar zijn partnerbedrijven met wie ze samenwerken. Ook op de website van Branchevereniging voor Hoveniers en Groenvoorzieners VHG, www.vhg.org kan je een hovenier opzoeken.

Leveranciers beplanting

- Ebben Boomkwekerijen - <https://www.ebben.nl/nl/>
- Boot&Co - <http://www.boot.nl/nl/kwekerij>
- Van den Berk Boomkwekerijen - <https://www.vdberk.nl/>

BIJLAGE 9: Voorbeeld praatplaat

